

III

ПРОТОКОЛ О МИРЕЊУ ИЗМЕЂУ СТАНОВНИКА КОСОВСКОГ ВИЛАЈЕТА И ПОГРАНИЧНИХ ЦРНОГОРСКИХ ПЛЕМЕНА ИЗ 1892 ГОДИНЕ

Живот пограничних црногорских племена био је вјековима тежак и опасан, па тога ради није чудо што су се каткад и пољски радови морали вршити са оружјем за појасом, а често свештеници нијесу смјели оставити оружје ни за вријеме црквеног обреда.¹⁾

Но, повремено су чак и турске власти пристајале, да прекрате скоро свакодневна убиства и бар за кратко вријеме учине сношљивим живот својих граничних становника, па је тако урађено и 1892 године. И турски комесар Тахир-паша и црногорски комесар Бајо Гардашевић дошли су тада до увјерења, да се то може постићи само старим народним обичајем о умиру, како су им и били предложили народни главари.

Раније прикупљени подаци увјерили су комесаре, да је број погинулих и рањених с једне и друге стране приближно једнак, и да је појединачно све крви немогуће умирити, јер је само за десет година (1882—1892) било око 255 убијених и рањених црногорских и турских поданика. Тога ради комесари су радо прихватили писмени предлог народних главара, којим су изјавили, да, по старом народном обичају, »бацију камен у воду« и све што се до сада догодило с једне и друге стране опраштају. Ако би ко ипак учинио какво убиство или зло народни главари су се обавезали, да ће сами таквога ухватити и предати мјесним властима, да га ове по закону казне. Ову претставку потписали су у Виницкој 19 децембра 1892 године 32 црногорска и 34 турска народна главара.

¹⁾ Упор. Записи књ. XXIV, стр. 149, нап. 2 и тамо наведена литература.

На основи детаљно прикупљених података и тога предлога народних главара, комесари су написали и потписали потребно решење о умиру. »Када је све то уређено, решење је прочитано цијеломе окупљеном народу и сви, почевши од комесара, почели су бацати камење у ријеку Лим; уз то су комесари и неки главари, по двојица, турски и црногорски поданици, узимали и бацати по један камен. При бацању камења изражавала се жеља и обећање, да буду заборављене све прошле увреде као што оно (камење) бесповратно ишчегава у воденој пучини« — каже руски научник Павле Ровински који је сигурно био присутан овоме умиру.²⁾

Овај важни и корисни погранични мир није био по вољи Аустрији, те је она убрзо почела радити да га поквари, интригирајући чак толико далеко, да таквим путем »црногорски књаз припрема себи пут у Призрен, Пећ и даље« — каже Ровински, а затим износи кратку карактеристику поменутога пограничног уговора.³⁾

Ја сам у несређеном дијелу тзв. Личног архива краља Николе нашао 1939 године и преписао оригинал овога интерсантног пограничног уговора, па мислим да није сувишно објавити га у цјелости. Текст је писан у два ступца паралелно на српском и турском језику и има 16 табака канцеларског формата. Првих 14 табака су сачувани у цјелости, док је десна половина 15-ог и 16-ог табака откинута. Тим је нестало цијелог једног ступца српског текста (око 33 ретка), а откинут је и крај још два ступца српског текста. Уколико сам могао неке ријечи сам допунио (тај текст је у заградама), док је један стубац српског текста могуће допунити само познаваоцу турског језика.

Ристо Ј. ДРАГИЋЕВИЋ

Протокол

Мјешовите турско-црногорске комисије о мирењу свију досад учињених: крви, рана, покрађа, отмица и агаларских четвртина између Косовског вилајета и њему пограничних црногорских округа.

Између Царско-Отоманских поданика из Косовског вилајета и Књажевско-Црногорских подајника који с овим Вилајетом границе постојао је од најстари(ји)х времена један хрђави обичај, по којему су поданици једне и друге

²⁾ П. Ровинскій: Черногорія бѣ ея прошломѣ и настоящемѣ, II, часть 2, Санктпетербургъ 1901, томъ II, часть 2, стр. 400-402.

³⁾ Ibidem, стр. 403—404.

државе један другог убијали и освете се чиниле, те се истима с обје стране много убистава и рана догодило и много се свијета упропастило. — Овак(в)и поступци Његовом Величанству Султану и Његовом Височанству Књазу Црногорском нијесу пријатни били, нити су били у интересу за Њихове пријатељске одношаје.

Да би се сва та убиства и непријатељства међу поменим сусједима укинула и добар ред и пријатељство међу истима постави(л)о, — Његово Величанство Султан и Његово Височанство Књаз Црногорски својом срећном заповијешћу нас потписате комесаре одредише, да све то умиримо и добар ред међу истима поставимо.

За овај посао по нашој потреби сазвасмо главаре од обје стране завађених племена, од обију држава, и то 7. Августа 1892 год. (1308.) у Виницкој, те им и саопштисмо ову Високу и срећну заповијест обојице Високих Владара, те нам ови — главари — и предадоше спискове својих погинулих и рањених, као што сљедује у овом протоколу:

И-во Турски подајници, убијени и рањени

1.) Хасан Тафил Кастрат, погинуо прије 5½ година под Трешњево у Васојевиће; по причању Нова Лакићева убио га Шабовић из Забрђа, рођак кап. Јеврема Бакића.

2.) Токо Шутов Вусањин, прије 7 година погинуо од рођака своје же(не), која му је била из Црне Горе, која је довела своје рођаке те (су) овога убили.

3.) Пашо Адемев из Плава, прије 5 година ходио из Берана за у Плав, између Ржанице и Шекулара убио га Топал-Паша.

4.) Осман Реџепов Вусањин, враћајући се из Пећи одкуда је ћерао жито дође код Бистрице, ту га прије 5 година убију и то поноћи војници ком. Рада Микића.

5.) Бајрам Касин Вусањин, из Гусињског округа, пошао у Грчар, мјесту Вјетернику; ту га 13. Октобра 1889. год. убије подкомандир Урош Грашчић с друштвом.

6.) Бак-ћор из Гусиња, враћајући се с Андријевице 25. Марта 1889. год. убије га у Сућеској Бојо Велишин Куч, који је тада пребјегао из Гусиња.

7.) Алија Дема из Вусања, прије три године пошао у Пећ да купује жито, убили га војници Рада Микића у Бјелухи.

8.) Ибиш и Адем, синови Ахметови, из Вусања, прије три године погинули у Метеху; убили их Тале и Паун Прашчевићи.

9.) Хасан Рамов и Шабан Емров, оба из Гусиња, прије три године погинули у Сухом Потоку до Пепића од подкомандира Уроша Грашића и његових војника.

10.) Сејро Зеџиров и Алил Арифов, оба из Гусиња, прије три године погинули у Сланом Пољу од Величана.

11.) Реџо Авдулов, из Гусиња, прије три год(ине) погинуо од Ораховаца у мјесту Бинци.

12.) Суљо Берићов, из Мартиновића, прије једне године погинуо од Затрепчана у планини Радехој.

13.) Јакуп Зејнилов, из Плава, прије 7 година погинуо у мјесту Градини; убио га Радош Иванов из Метеха и пребјежао у границу црногорску.

14.) Бешић Ибрахимов, из Метеха, прије пет година погинуо више своје куће од Гавра Филиповића.

15.) Осман Аџи-Јакупов, из Плава, прије 8 година погинуо од Мурињана, и то крај Плавског Блата ће је чувао своје овце.

16.) Ариф Нурадинов, из Плава, прије осам година ранио се од Мурињана.

17.) Шабан Авдул, барјактар из Гусиња, погинуо од Криводољана у свом тору у мјесту Буце.

18.) Мехмед Рамов, из Гусиња, погинуо ће и први од Криводољана.

19.) Адем, син барјактара из Плава, погинуо у Малом Селу од Црногораца.

20.) Селмо Алилов и Мурат Муслиј(и)н, оба из Плава, погинули од Гавра Филиповића у Богајици.

21.) Асан Арсланов, из Новшића, прије три године погинуо од Величана.

22.) Ариф Садиков, из Новшића, прије пет година погинуо од Марка Митрова из Брезојевица.

23.) Омер Ибрахимов, из Плава, погинуо у Брезојевице од Живаља из Машнице.

24.) Жена Ибрахима Етемова, из Плава, рањена од Радоша Иванова из Мурина, кад је овај први погинуо.

25.) Рустем-Око, из Хаџевића, погинуо 1884-те од Шекулараца на Јаворку.

26.) Ахмет-Курт, из Хаџевића, погинуо кад и први на Јаворку од Шекулараца.

27.) Мустаф Тахиров, из Хаџевића, погинуо год. 1884. од Шекулараца, који су му узели 500 оваца.

28.) Устреш Зејнилов, из Хаџевића, погинуо год 1884. од Шекулараца.

29.) Зејнил-Око, из Хаџевића, погинуо кад и први од Шекулараца.

30.) Рамо Латов, из Хаџевића, рањен год. 1884. од Шекулараца.

31.) Хасан Сокол, из Хаџевића, рањен год. 1884. од Шекулараца.

32.) Бал-Алија, из Хаџевића, погинуо год. 1885. од Шекулараца.

33.) Године 1885-те Шекуларци залалили 20 катуна Хаџевићских, те у њима изгорело двоје малољетне ђеце и све друго што је у њима било, и повели им 10 коња.

34.) Хусеин-Селим, из Хаџевића, погинуо године 1890-те; убили га Шекуларци.

35.) Ахмет Зејнил, из Хаџевића, рањен године 1890. од Шекулараца.

36.) Садик-Алија, из Хаџевића, рањен године 1886-те од Величана.

37.) Рустем Хаџи-Османов, из Кућишта, погинуо године 1886-те од Величана.

38.) Абдија, син Абдула Роковића из Кућишта, погинуо године 1886-те од Величана.

39.) Хустреф Сали, из Кућишта, погинуо год. 1886. од Величана.

40.) Смаил-Курт, из Кућишта, погинуо године 1886-те од Величана.

41.) Син Дели-Јусуфа, из Кућишта, рањен год. 1886-те од Величана.

42.) Зејнил-Селим, из Станкаја, рањен год. 1886. од Величана.

43.) Сокол Челов, из Станкаја, погинуо године 1887. од Шекулараца.

44.) Мула Смаил, из Молаја, погинуо год. 1887. од Шекулараца.

45.) Алија Демо, из Вусања, погинуо год. 1887. од Шекулараца.

46.) Хустреф Садрија, из Штовића, погинуо год. 1887. од Шекулараца.

- 47.) Салих Турко, из Кућишта, рањен год. 1887. од Величана.
- 48.) Фазлија Адем, из Кућишта, рањен год. 1887. од Величана.
- 49.) Хусеин Зејнилов, из Кућишта, рањен год. 1887. од Величана.
- 50.) Демо Рустемов, из Кућишта, рањен год. 1887. од Величана.
- 51.) Елез Хајрадинов, из Старе Ругове, рањен године 1887-ме од Величана.
- 52.) Хусеин Полоница, из Шкријеља, рањен год. 1887. од Величана.
- 53.) Демо Хусеин, рањен године 1887-ме од Величана.
- 54.) Смаил из Вусања, погинуо год. 1887. крај Ругове између ћуприја.
- 55.) Абазага Ацијашаровић, Пећанин, погинуо год. 1885. од Величана.
- 56.) Емин Ибрахимов, спахија Пећанин, погинуо год. 1885. од Величана.
- 57.) Хусеин Ислам, из Истинића, погинуо год. 1885. од Величана.
- 58.) Азам Зубеир, из Љубуша, погинуо год. 1885. од Величана.
- 59.) Адем Шкријељ, погинуо год. 1885-те од Величана.
- 60.) Ибраим Хаци Салихов, Пећанин, погинуо год. 1887. од Величана.
- 61.) Јахча Чолаков син, из Пећи, погинуо год. 1887. од Величана.
- 62.) Садрија Елез, из Хацевића, рањен год. 1887-ме од Шекулараца.
- 63.) Мехмед Мушовић Капетановић, из Проскена, погинуо год. 1882. у истом селу од Стевана Дробњака и друштва му.
- 64.) Новица Живковић, из Проскена, погинуо год. 1882. у истом селу од Ика Жабака и друштва му.
- 65.) Хусеин Рамовић, из села Блескова, погинуо кад и први од Сокола Кобилице и друштва Васијева.
- 66.) Аго Рамовић, из Блескова, погинуо год. 1882. од Вучка Калоповића и друштва му.

67.) Ибрахим Сулејман, из Брешкова, погинуо год. 1882. од Вучка Калаповића и друштва.

68.) Шериф Мушо Хелдић, из Сиге, погинуо год. 1882. од Стевана Дробњака и Вуксана Мијовића.

69.) Мумин Хелдић Авдула, из Жâри, погинуо год. 1882. у свом селу од Стефана Дробњака и Вуксана Мијовића.

70.) Етем Ахмет Аличковић, из Лепанице, погинуо год. 1882. у свом селу од барјактара Митра и друштва му.

71.) Мумин Тахир Хелдић и Ибрахим Ћатовић, погинули год. 1882. од брата Матова и некаквог Томића, оба из Сиге.

72.) Авдо Махмутовић, из Жâри, погинуо год. 1882. у Бласичком Пољу од војске сердара Мира и Лазара Бошковића.

73.) Шабан Хајров Дрндар, погинуо год. 1882. у Лепаници од Пела Томовића и друштва му.

74.) Мумин Пепић и Ахмет Рамов, погинули год. 1882. у селу Проскену од Стевана Дробњака и његова друштва.

75.) Син Кредана Беџира, погинуо у пољу крај своје куће год. 1883. од Милутина Миновића и Томовића.

76.) Бејто Рамаданов Каповић, погинуо код своје куће године 1883-ће од Влајка Јуришића и његова друштва.

77.) Алил Хамза Брзач, погинуо године 1885-те у селу Проскену од Стевана Дробњака и Пела Томића.⁴⁾

78.) Ибрахим Јашар Кофрч, погинуо године 1885-те у Мојковцу од Мила Тужалке и Милутина Васиљевића.

79.) Алија Зејнил-ага, из Павина Поља, погинуо год. 1885. у својој кући, мјесту Тужалби, од Стевана Дробњака и Вуксана Мијовића.

80.) Зеко Лалевић, буљукбаша, погинуо године 1885. у Подбићу, у својој кући, од Милутина Мијовића и Саве.

81.) Ђул Хусовић, погинуо године 1883-ће у Штитарици од Нова Томовића и Малише барјактара.

82.) Омер Халил Хаџи-Булић, погинуо у Горњем Колашину од војника сердара Мира и кап. Мирка.

83.) Године 1884-те погинуло је осам људи од фиса Колића из Бјелојевића на Биограчком Језеру ватајући рибу, а један се девети ранио. Побео их Мујо Миров и Мирко Боић с војницима.

⁴⁾ Под ред. бр. 73 помиње се Пела Томовић? — Р. Д.

84.) Етем Колић и брат му Хајдин; Етем погинуо, а Хајдин се ранио год. 1883. у Пољима код воденице од Томовића и Палевића.

85.) Нушко Лалевић и Сулејман Карадан, оба погинули на путу колашинском од Симона из Липова и друштва Танића и то год. 1884-те.

86.) Сабит Тутић, из Мојковца, погинуо год. 1883. у својој кући у Мојковцу од Марка Томовића и Нова.

87.) Мухарем Ћатовић, из Штитарице, погинуо год. 1882. у Подбићу од Мијата Пејовића и Мијајла Станића.

88.) Зејнил Адемов Целат, из Жари, погинуо год. 1882. у Штитарици од Влајка Јуришића и Пера Роковића.

89.) Дерво Мехмед Каљић, погинуо у Беричкој Равни од Јована из Шарана и друштва Звиздојевића.

90.) Алија, војник из баталеона Садик-аге, погинуо год. 1888. идући из Бијелог Поља за Мојковац на Рогову-Кршу од горепоменутих.

91.) Зејнил и брат му Селман Каповићи, мухаџери, погинули год. 1888-ме од Матова брата Секула и Пеља Томовића у мјесту Кулемижић.

92.) Етхем Хасић, мухаџер, погинуо год. 1889. на својој њиви у селу Мекићу од Јоксима Кајилице и некаква Живка.

93.) Мекић Касум Хусеин погинуо год. 1890. у својој кући у селу Меки, убио га Стеван Дробњак и Миховић Чолаковић.

94.) Селман Касимов Чалдар, из Жари, погинуо год. 1890. у чаиру Бласицу од барјактара Пеловића.

95.) Ариф Хоџин Тутић, из Мојковца, погинуо год. 1890-те у мјесту Прженишту од горепоменутих.

96.) Етем Смаилов Кофрч, из Лепанице, погинуо год. 1890. од Томовића из Поља и његовог друштва.

97.) Алија и Азир Тутићи; Алија погинуо, Азир се ранио год. 1890. у Мојковцу од горепоменутих.

98.) Мумин Бајров Балијагић, ранио се у Лепаници год. 1890. од Томовића.

99.) Хајро Машов Ибрахимовић, погинуо је у равнини Камића у своме чаиру од горепоменутих год. 1888.

100.) Зејнил Чакић Кофрч, погинуо у Мојковцу год. 1889. у својој кући од горепоменутих.

101.) Шаџир Мула-Пашов, из Жари, рањен под својом кућом код воденице са знањем сердара Мира од истих му рођака.

102.) Рашид Ганов, из Павина Поља, погинуо је у мјесту Зубер од Стевана Дробњака и његова друштва.

103.) Шаџир Пашов, из Лепанице, ранио се у својој кући од Пољана Томовића и његова друштва.

104.) Елмаз Зејнил-агин Мушовић, из Проскена, погинуо у Проскенској Равнини од Јашковића Ђорђије по наредби командира Лазара.

105.) Арслан Исовић, из Затона, рањен год. 1884. крај Лима од Милована и Баја.

106.) Осман Алилов, из Затона, рањен год. 1885. у својој кући од друштва Плавшића.

107.) Смаил Хавадан, из Колашина, погинуо године 1883. у Ивању на путу од Плавшића и његова друштва.

108.) Зеко Мујатовић, из Кашића, погинуо год. 1883 од Плавшића с друштвом.

109.) Зекерија Абдулах, из Нижнице, рањен год. 1883. у планини Корило од Плавшића с друштвом.

110.) Бахтијар из Трговишта, погинуо год. 1883. више села Ивања од Плавшића с друштвом.

111.) Зако Мухтар, из Јалхане, погинуо године 1883. од Плавшића и његова друштва.

112.) Ахмет Емров из села Банцелаза, погинуо год. 1882. у планину Буковику од Милутина Телеграфа с друштвом.

113.) Сокол Авдул, из Врбице, погинуо год. 1885. у Дворишту (sic) у селу Врбици од горепоменутих.

114.) Хасан Мулов, из села Бајуце, погинуо године 1887 у Бајуцу од Ђорђије Ерића.

115.) Кариман Асан, из Горње Врбице, ранио се год 1885. у мјесту Добропољу, берански округ, од Милутина Телеграфа.

II. Црногорски подајници, погинули и рањени:

1.) Млађен Лакићев, из Велике, од 45 год., погинуо у Руговој у Кућиште 12-ог Јула 1882. год.; убили га Кућиштани.

2.) Милоња Вељов, из Велике, од 20 година, рањен 25. Августа 1883. год. у својој кући; ранили га Новшићи поноћи.

3.) Илија Милутинов, из Велике, од 17. год., погинуо 6. Јуна 1883. год. у Цикушама од Бал-Алије Аџевића.

4.) Веко Марков, из Велике, од 26. год., погинуо 15. Јуна 1889. год.; убили га Радоњићићи из Гусиња у путу у Брезојевице.

5.) Ратко Марков, из Велике, од 30. година, погинуо на Чакору 23. Јуна 1887. год. од Руговаца.

6.) Крсто Мићов, из Велике, од 35. год., погинуо на Чакору 23. Јуна 1887. од Руговаца.

7.) Лазо Николин, из Велике, од 34. год., рањен 28. Априла 1886. год. на Чакору од Руговаца.

8.) Радоје Урошев, из Велике, од 28. год., рањен 23. Јуна 1887. год. на Чакору од Руговаца.

9.) Здравко Антов, из Велике, од 26. год., рањен 23. Јуна 1887. на Чакору од Руговаца.

10.) Гавро Филиповић, из Велике, рањен 23. Јуна 1887. год. на Чакору од Руговаца.

11.) Радојко Уришевић, из Велике, од 25. год., рањен 23. Јуна 1887. на Чакору од Руговаца.

12.) Вукота Јанковић, из Велике, од 38. год., рањен 9-ог Септембра 1884. год. на Рашков-До од Истинићана.

13.) Вељо Вукалин, из Велике, од 45. година, погинуо 25. Априла 1891. год.; убили га Руговци на путу у Руговој.

14.) Вучић Радованов, из Велике, од 37 год., рањен 16. Јуна 1888. год. код Лима од Мартиновића.

15.) Вучић Радованов, из Велике, од 40. година, рањен 14. Јануара 1892. год.; ранио га Рашо Куч на путу из Гусиња у Брезојевице.

16.) Бацо Петровић, из Велике, од 50. год., погинуо 18. Јула 1891. год. у Ваганици од Радоњићића из Гусиња.

17.) Радивоје Јованов, из Грачанице, од 24. године, рањен 28. Августа 1889. год. од Салије Јахина и Елез-Муче, Пепића, у Пепиће.

18.) Милутин Радунов, усташ из Брезојевица, прегнат у нашу границу; пошао код пријатеља у Рид планину, ту га 7-ог Августа 1883. год. ранили Њијер-Бон и Дацо Нока Шкријељи. За ову му рану дали исти 800 гроша, ма је од исте умро 1886. год.

19.) Јован Мијатов, из Мурина, од 25. год., погинуо на путу до Плава од Арифа Сегенића, Плављанина, год. 1882-ге.

20.) Вукашин Миличков, из Цецуна, од 25. год., пошао у Грчар за трговца, ту га ранио Лаличић из Гусиња год. 1882-ге.

21.) Милоња Савов, из Цецуна, од 30. година, 1887. год. пошао на Селчане да свећа погинулу браћу; ранио га у Грчару Бајрам Челић, из Вусања.

22.) Дмитар Павићев, из Цецуна, од 38. год., погинуо у Кути код своје стоке 1889. год. од Фете Челића Вусањина.

23.) Радуле Радоњин, из Цецуна, од 20. год., рањен год. 1889. у Кутима код своје стоке од Фете Челића Вусањина.

24.) Милић Вуков, из Ђулића, од 18. год., идући у Гусиње за неке ствари убије га у Заграђе Ферат Зећиров Гусињанин 1882. год.

25.) Радуле Шаров, из Спалевића, од 25. год., погинуо год. 1882. чувајући овце у Брајеници од Пепића.

26.) Вукашин Милутинов, из Шекулара, од 30. година, погинуо радећи земљу у Спалевиће од Беке Делића Руговца из Лекачевића 1882. год.

27.) Раца Вукин из Јашовића, од 26. година, погинуо год. 1885. у Мокрој на стражи од Уса Лекачевића Руговца.

28.) Вукајло Благојев, из Рмуша, од 23. год., погинуо год. 1887. на Мокрој од Руговаца.

29.) Симо Обрадов, из Шекулара, од 35. год., погинуо год. 1885. на Мокрој од Руговаца.

30.) Вуксан Пантовић, из Шекулара, рањен на Мокрој 1885. год. од Руговаца.

31.) Нико Попов, из Шекулара, погинуо на Мокрој 1885. год. од Руговаца.

32.) Вучић Лекић, барјактар из Шекулара, погинуо год. 1887, на Мокрој од Руговаца.

33. Милутин Радисавов, из Шекулара, погинуо год. 1890. на врх Шекулара од Руговаца.

34.) Стана Ристова, из Шекулара, рањена год. 1890. на Мокрој од Руговаца.

35.) Миљан Тодоров, из Шекулара, погинуо год. 1882. више Сјенице код Врелâ. Исти ходио за Србију, имао црногорски пасош потврђен турском Легацијом на Цетињу и био праћен залтијама. По причању убио га као и следеће некакав Пећанин Амет, који је тада држао Хан на мосту у Бијелом Пољу. С Пећанином било 12 друга.

36.) Мираш Јованов, из Шекулара, погинуо са првим на исти начин и на истом мјесту.

37.) Јевто Стефанов, из Трешњева, погинуо са (првим) године 1882. на истом мјесту и на исти начин као први двојица.

38.) Петар Тодоров, из Шекулара, рањен исте године на истом мјесту и на исти начин као први тројица.

39.) Радосав Милосавов, из Шекулара, рањен год. 1882. ће и први четворица, на један исти начин и са истом пратњом и путном управом.

40.) Станоје Јевремов, из Шекулара, рањен године 1891-ве од Руговаца у својој планини, на врх Шекулара, ће је овце чувао.

41.) Милутин Вукашинов, из Коњуха, погинуо године 1882-ге под Ком до Царина. Убили га путујућег син Авдула Мркуљића и син Фека Аметова Лаличића, оба из Гусиња.

42.) Илија Радованов Букић, из Лијеве Ријеке, погинуо год. 1882. у Доњој Ржаници од Идриза Рамусовића с друштвом. Илија (је) био код оваца, које су му узели, па их вратили, осим 8 јагњади, 4 овна и оружја му.

43.) Зарија Павићев, из Лијеве Ријеке, погинуо године 1885. у Горњој Ржаници, ће је и стајао код Шара Тахинова. те у свађи Суљићи и остали Ржаничани убили Зарију.

44.) Никола Шујов, из Лијеве Ријеке, пошао године 1889. у Дечани због болести; враћајући се из Дечани убили га Плављани у планини »Дио«, али се имена убицама не знаду.

45.) Периша Ацин,

46.) Милосав Миливојев, оба из Требаљева, чували овце више Требаљева. Ту дошли Феко Зењилов и Бејта Фератов с четом, те Перишу убили, а Милосава ранили. Ово је било године 1882-ге.

47.) Јаков Булатовић,

48.) Марија Стојанова, обоје из Требаљева, чували овце у Гори биограчкој, ту дошао Фако Зењилов с друштвом, те их обоје убио, и то год. 1882-ге.

49.) Станија Шарова,

50.) Стана Петрова, обадвије из Требаљева, чувале овце на Голешу, више Требаљева, ту дошли Фако Зењилов и Бејта Фератов с друштвом, те убили обје девојке и овце им плијенили.

51.) Павић Радованов, из Речина, погинуо године 1890. и то овако: Фако Зенилов узме Павићу два вола с Врањака, он пође у поћеру за четом, али га иста дочека и убије, а посијече га син оце Жутога, код села Жари.

52.) Мијајло Милованов,

53.) Тошко Јаков, оба из Колашина. Кад је војска турска год. 1886. напала на Поља, онда је Мијајло погинуо, а Тошко се ранио.

54.) Бего Меденица,

55.) Томаш Милованов, оба из Мораче. Исти пошли на позив Алије Аџића и Мухарема с друштвом да пазаре жито. Турци их дочекају на Брињу те Бега убију, а Томаша ране. Ова су се убиства над поменутијема догодила 1888. године.

56.) Никола Меденица,

57.) Оташ Савин,

58.) Ново Меденица, сва три из Мораче. У боју на Пољима 1886. год. Никола погинуо, а Оташ и Ново ра(ни)ли се.

59.) Радосав Синанов,

60.) Мираш Стеванов,

61.) Ђоко Бајић,

62.) Матија Милисавов,

63.) Јован Милинков,

64.) Лазар Иванов,

65.) Вукаштин Живков,

66.) Милан Антонијев,

67.) Милета Драгићев,

68.) Миливоје Пиров. — Од броја 59-ог до 68-ог погинули су и рањени сви из Мораче. Кад су Турци напали на Поља год. 1886-те у том су боју погинули: Радосав, Ђоко, Мираш и Матија, а остали се шесторица ранили.

69.) Мушо Груић, из Подбића, погинуо год. 1883. од Сулејмана и Нура Банда, који су хтели да му узму жену за неким својим рођаком.

70.) Јован Марић, из Подбића, погинуо године 1887. од Сулејмана Лалевића.

71.) Мушо Томовић, из Подбића, погинуо године 1882. од Ибраима Банде при свом домаћем раду у Пољима.

72.) Милутин Вељовић, из Подбића, погинуо године 1882. од Амида Лалевића зато што је бранио свога коња, којег му је Амид хтио да узме.

73.) Рецо Томовић, из Поља, погинуо године 1882. од Сабита Мартиновића, и то поноћи у својој воденици.

74.) Маринко Томовић, из Поља, погинуо године 1882. од Мурата Асова Мушовића у Гостиловини идући од оваца из Прошћења.

75.) Мијат Пејовић, из Подбића, погинуо год. 1884-те од Муставе Лалевића, и то на путу без икаква узрока.

76.) Каро Оровић, из Штитарице, погинуо год. 1883. од Шаџира Мартиновића ће је Шаџир довео чету те га убио.

77.) Симо Грдинић,

78.) Драго Васовић,

79.) Илија Крговић, сви три из Поља, погинули год. 1882. код својих оваца у Горојевници ће су довели чету те их побили Ибре Мујагић и Алил Кајовић и овце им пљенили.

80.) Вукосав Рабрен, из Бистрице, погинуо године 1887. од Мухарема Цекина, који је дошао да коначи код истог па га убио.

81.) Јован Тужаљка, из Штитарице, погинуо год. 1885. од Мухарема Цекина, који је дошао да коначи код Јованова оца, па поноћи убије Јована, а рани му оца и једног малог брата.

82.) Раде Томовић,

83.) Мурат Бошковић,

84.) Јован Вуковић,

85.) Лазар Оровић,

86.) Симо Зиндовић, сви из Поља. Кад су Турци године 1886. ударили на Поља ови су петорица сви погинули од турског оружја.

87.) Перо Мишњић, из Бјелојевића, погинуо год. 1889. од Оце Тутића, који је дошао с четом, те Пера ноћно у спавању убио у својој колиби.

88.) Стеван Дробњак, из Поља, године 1891. уговорио с Мекићем да му донесе пиће, а Стеван њему неку робу, који да се састану на Тари. Пошто Стеван дође ноћно Мекић га дочека, убије и главу му посијече.

89.) Милета Вуковић, из Поља, рањен год. 1883. на Горојевници од турске војске, која их је напала.

90.) Митар Нешковић, из Пбља, рањен год. 1883. кад су му Каљићи ноћно на кућу напали.

91.) Мато Грдинић,

92.) Лазар Зиндовић,

93.) Лазар Бошковић, сви тројица рањени од турске војске, која је године 1886. нападала на Пбља.

94.) Милија Стеванов,

95.) Петко Стеванов, оба из Штитарице, рањени од Мухарема Џекина Кофрца год. 1885. кад је Јован Тужаљка погинуо.

96.) Јован Пуцов, из Бјелојевића, рањен год. 1888. од Нура Кофрца на Мојковцу, ђе је био пошао да купи жита.

97.) Радуле Зиндовић, из Пбља, рањен у својој кући као дијете при нападају турске војске на Пбља год. 1886-те.

98.) Пауна Стеванова, из Штитарице, рањена од Мухарема Кофрца 1885. год. кад је и њен домаћин Милија рањен у Штитарици.

99.) Станица Стеванова, из Штитарице, при горњем случају истог часа рањена од Мухарема Кофрца 1885. год.

100.) Малина Зиндовић, из Пбља, рањена у својој кући при нападају турске војске на Пбља 1886. год.

101.) Бистра Пејовић, из Подбића, погинула од Турака Лалевића кад су исти год. 1883. ноћно на њен тор напали да краду, те ју код истог убили.

102.) Милосава Ивановића, из Пбља, погинула на Пољима 1886. год. при ударцу турске војске на иста.

103.) Луција Мијовића, из Пбља, погинула као дијете од 4 године при нападају турске војске на Поља 1886. године.

104.) Јелица Зиндовића, дијете од три године, погинула на Пољима као и прва у својој кући 1886. год.

105.) Буљан Јоксимов, из Речина, погинуо на Пољима 1886. год.

106.) Мурто Радулов, из Требаљева, рањен у боју на Поља 1886. год.

107.) Милун Јованов, из Цецуна, рањен год. 1887-ме у Грчару од Бајрама Челића Вусањина, кад је овај ходио да бије Селчане и свећа своју браћу.

Посље овога сакупљени у Веничкој главари од обје стране изјавише нам своје жеље, које се састоје у овоме:

Пошто су се од обје стране учинила многа убиства, ране, покрађе и отмице, — па кад би се све то једно по једно мирило и наплаћивало томе се никад на крај дошло не би, те зато ови главари једногласно ријешилише и нам предложише, да све ово једни другима поклоне и за сво један општи мир учине, за које и нас потписате комесаре замолише, да учинимо као што су они ријешили.

Пошто се и сами увјерисмо, да је ово најбољи начин, као што нам главари од обје стране предложише, — то од истих и узесмо њихове потписе и обавезе, да тако желе и да на то пристају.

На основу ових жеља и обавеза главара и народа опочесмо, по одобрењу својих Високих Влада, слједећи рад и сагласисмо се да га извршимо.

1.) У овај Протокал, у колико се је могло, заведено је по именима доста убијених и рањених од обје стране, те се је нашло с једне и с друге стране — на од нових времена, колико их је и заведено у овом протоколу.

Но осим ових, који су у протоколу заведени, има их и који нијесу заведени јер су од давних времена погинули или се ранили; неки су се, могуће је, заборавили, а некима су, можда, и имена промијењена погрешком доказивача, — те зато све до сад убијене и рањене, од најстари(ји)х времена и од обје државе, једни другима поклонилише и за све »камен у воду« бацише.

2.) Покрађе и отмице с обје стране, т. ј. од једне и друге државе, колико их је год било и каквих је год било, — то и за њих од најстаријих времена па до дана овог потписа протокола бача се »камен у воду«, да се за исте ништа тражити нема ни од једне ни од друге државе, као да ништа није ни било.

3.) Црногорски подајници — Пипери —, који су погинули и ранили се између Бијелог Поља и Сјенице 2. Октобра 1891. године, ни за њих нема тражити Црногорска Влада од Турске Владе ништа, но је Црногорска Влада дужна наслједнике ових погинулих Пипера задовољити.

Тако исто за Царско-Отоманске поданике — колашинске турске сватове —, који су погинули и ранили се од Црногорских подајника 20. фебруара 1892. године на Тари, ни за њих као (ни) за побијене њихове коње и све материјалне штете нема ништа тражити Царско-Отоманска Влада од Црногорске Владе, но је сама Царска Влада заступила да

ове намири и задовољи, — Црногорски пак подајници, који су при овој свађи погинули и ранили се, имају се задовољити фамилије погинулих од Црногорске Владе.

4.) За све три горенаведене тачке у протоколу, т. ј. за сва до сад учињена међу поменутима: убиства, ране, покрађе и отмице, за погинуле Пипере и турске сватове, по вољи главара од обје стране, све поклањају једни другима и за све то »камен у воду« бачају. — Ко би се пак по сад усудио убити подајника сусједне државе или какво друго зло учинити, такав ће подпасти казни опш(т)их казних закона једне или друге државе.

5.) Четвртине, које имају Царск(и подајници)⁵⁾ да примају од Књажевских п(одајника) пристајемо да мјешовита ко(мисија на) прољеће стимава дохотке и (утврди) годишње: колико ће се и ко(ме да)вати у будуће годишње, а а(ко не би) комисија мјешовита могла (свршити) свој посао доклен се фрут дати са земље, то да сопств(е)ници из)лазе на своје земље и да узи(мају сами) четвртине по обичају и пра(вилу, а на) ово да се обвеже Влада Црн(о)горска да ће се извршивати редовн(о сваке го)дине, т. ј. да се дају четвр(т)ине.

Шездесет хиљада (60.000), које је Влада Црногорска (одредила) да се подијели хагама Пл(авогусињ)ски-јема, прими Царско-О(томански) комесар, да их истијема п(одијели) по назначењу и датој при(знаници на) исте да их је примио. Ка(ко су Плав)љани и Гусињани, Помо шинци поклонили за(стале) дохотке и четвртине од пр(о)шлих го)дина, и како их више траж(ити неће) никада, него да Царски (подајници) поклањају Црногорски(м подај)ницима све заостале дохо(тке) ма, анова, ливада, кућа и так(о исто) и Црногорски подајници (.) Отоманским подајници(ма.) не траже једни од друг(их ништа), већ сопственици и ми комесари.⁶⁾ стао бјежати, или на стражу п(. та)кав мора стражи у руке па(сти жив)

⁵⁾ Десна половина свота и нареднога табака отцијепана је и изгубљена. Тридесет и три отцијепана ретка на своме претпоследњем табаку и двадесет девет редака на последњем табаку немају крајем по десетак слова, јер је српски текст шрелазно средину табака, па сам, уколико сам могао, тај отцијепани дио текста допуњао (ограђен облом заграда).

Р. Ј. Д.

⁶⁾ Овдје недостаје при дну ступца само неколико слова, а затим цио лдјеви стубац српскога текста преко 30 редака који је отцијепан, па се наставља задња (31) страна оригиналног текста, којој такође при десном крају свакога ретка недостаје по десетак слова. — Р. Ј. Д.

или мртав. Оваквог ће крив(ца ако је) био с оружјем, стража без оруж(ја предати) његовој надлежној мјесној в(ласти).

7.) Кад би из једне или друге д(ржаве по)шао какав хрђави човјек у с(усједну др)жаву, те тамо учинио ма ка(кву било) штету, па се опет вратио у с(воју држа)ву, за таквог ће његова над(леж)на власт бити дужна одго(варати) мјесној власти друге држ(аве ако је) штета учињена, а све покраде(не ствари) опет повратити, или их у п(равој ври)једности наплатити од о(нога) који је ово учинио.

На све ово наведено у про(токо)лу, како на предговор тако (и на свих) 7 тачака, ми опуномоћени (комесари) од обје стране — Државе у им(е наших Ви)соких Влада, а по вољи прис(и.) везања главара од обје стране (овдје) поменуте, и свој рад закључ(исмо дана) 19. Децембра 1892. (1308. по тур.) г(одине у Ви)њицкој, ће и »камен у воду« (бачисмо).

Цио овај свој рад заведосм(о у два једна)ка протокола, оба и на тур(ском и на) српском језику, како ће комес(ари по је)дан имати, те се на оба и п(отписујемо):

Царско-Отомански
Комесар, Генерал мајор
(Тахир?)

Књаж. Црн(огорски);
Коме(сар)
Б. Гард(ашевић)